

УДК 330.131.7+350.863

Шляхи протидії тіньовому ринку спирту і алкоголю, як складова економічної безпеки

(Бутнік-Сіверський О.Б. Шляхи протидії тіньовому ринку спирту і алкоголю, як складова економічної безпеки / О.Б. Бутнік-Сіверський //Науково-виробничий журнал «Наукові праці НУХТ» - 2019. – Том 25 №4 - С. 83-92)

Бутнік-Сіверський О.Б.

Інститут післядипломної освіти

Національного університету

харчових технологій (м. Київ)

Анотація. У статті розглядаються основні принципи забезпечення економічної безпеки України та здійснюється порівняльний аналіз визначень її сутності. Зазначено, що до основних визначень категорії та складових економічної безпеки не віднесено протидію тіньовий економіці або протидію тіньовому ринку, як особливої складової економічної безпеки, яку потрібно виділити у самостійну категорію.

Метою дослідження стало узагальнення категорії та складових економічної безпеки з позиції наукового обґрунтування протидії тіньовому ринку та визначення шляхів протидії тіньовому ринку реалізації спирту і алкоголю за напрями актуалізації боротьби з тіньовою політикою, корупцією та господарськими злочинами. Об'єктом дослідження обрано тіньовий ринок спиртової та лікеро-горілчаної продукції.

Науково обґрунтовується економічна природа та поширення тіньового ринку спирту та алкогольної продукції в Україні, як самостійної складовою господарських злочинів в умовах подолання кризових явищ в економіці. Сформульовано окремі категорії феномену сучасної економіки: тіньова економіка; тіньова політика; корупція; злочини у сфері економічної діяльності; господарські злочини.

Розглядається прояв тіньової економіки в Україні з позиції тіньової політики, корупції та злочинів у сфері економіки як метод дослідження.

Наводиться феномен тіньової економіки на міжнародному рівні в порівнянні зі станом в Україні та розглядається тіньовий ринок реалізації спиртової та лікєро-горілчаної продукції за оцінками експертів, слідчих працівників податкової міліції, що підтверджує розмір нанесених великих збитків державі, а також узагальнюється перелік таких порушень. Пропонуються шляхи протидії тіньовому ринку спирту та алкогольної продукції з позиції наукового обґрунтування детінізації економіки спиртової промисловості України, яка спрямована як метод дослідження на актуалізацію напрямів боротьби з тіньовою політикою, корупцією та господарськими злочинами.

Ключові слова: економічна безпека, злочини, тіньова економіка, ринок спирту, алкогольна продукція, боротьба з господарськими злочинами.

The ways of counteracting the shadow market of spirit and alcohol as a component of economic security

Butnik-Siverskiy O.B.

*Institute of Post-graduate Education
of the National University
of Food Technologies (Kyiv)*

Abstract. The article deals with the basic principles of ensuring economic security of Ukraine and a comparative analysis of the definitions of its essence. It is noted that the main definitions of the category and components of economic security are not the counteraction to the shadow economy or counteraction to the shadow market, as a special component of economic security, which should be allocated to an independent category.

The purpose of the research is to generalize the category and components of economic security from the point of scientific substantiation of counteraction to the shadow market and identification the ways to counteract the shadow market of spirit and alcohol sales and the directions of actualization of the fight against shadow policy, corruption and economic crimes. The object of research is the shadow market of spirit and alcoholic beverages.

It is scientifically substantiated the economic nature and distribution of the shadow market of spirit and alcohol products in Ukraine as an independent component of economic crimes in the conditions of overcoming the crisis phenomena in the economy.

The author formulated some categories of the phenomena of the modern economy: shadow economy; shadow policy; corruption; crimes in the field of economic activity; economic crimes.

It is considered the manifestation of the shadow economy in Ukraine from the point of shadow policy, corruption and economic crime as a research method. The phenomena of the shadow economy at the international level is compared with the situation in Ukraine and it is considered the shadow market of spirit and alcoholic beverages sales according to estimations made by experts, investigative officers of the tax police, which confirms the size of the great losses caused to the state, and also it is summarized the list of such violations. It is proposed the ways of counteracting the shadow market of spirit and alcohol products from the point of view of scientific substantiation of the unshadowing the alcohol industry of Ukraine, which is directed as a method of research on actualization of the directions of fighting against shadow policy, corruption and economic crimes.

Key words: economic security, crimes, shadow economy, spirit market, alcohol products, fighting against economic crimes.

Постановка проблеми. Наукові дослідження проблеми тіньової економіки свідчать про присутність в ній кримінального сегменту у двох основних формах: організованої та економічної злочинності, суб'єкти яких «співпрацюють» з органами державного управління і контролю у привласненні надвисокого «сукупного тіньового доходу». Нині тіньова економіка, організована злочинність і корупція неразривно пов'язані між собою, що водночас, зумовлює взаємозалежність корупційних злочинів з отриманням значної матеріальної вигоди [1, с. 5].

На фоні економічної кризи в Україні загосрюється та актуалізується проблема протидії тінізації ринку спирту та алкогольної продукції, як

складової національної безпеки в економічній сфері. Цьому сприяє процес формування тіньової економіки в Україні, які зумовлені несприятливим інституційним середовищем ведення бізнесу, низьким рівнем індексу економічної свободи та зростання тінізації в підприємницькій діяльності, неефективністю функціонування судової та правоохоронної системи, високим рівнем злочинності тощо. У цій площині нагальною стає потреба розглянути економічний стан, в якому знаходиться у теперішній час спиртова промисловість України, де значна обмеженість внутрішнього ринку харчового спирту, затягування процесів реорганізації та реструктуризації галузі і окремих підприємств, нищення значної частки виробничого потенціалу, втрати господарських зв'язків і ринкових можливостей. За такий стан економіки в спиртовій промисловості створюються сприятливі умови поширення тінізації ринку реалізації спирту та лікєро-горілкової продукції. Саме пошук шляхів протидії тіньовому ринку спирту і алкоголю є цільовим науковим завданням з метою покращення економічної безпеки країни в умовах кризових явищ в економіці країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для України основні напрямки розвитку національної безпеки в економічній сфері відображаються у подоланні «тенізації» економіки через реформування податкової системи, оздоровленні фінансово-кредитної сфери та припинення відпливу капіталів за кордон, зменшенні позабанківського обігу грошової маси, забезпеченні продовольчої безпеки, захисті внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту – поставок продукції, яка може завдавати шкоди національним виробникам, здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу [2, с. 234]. Одночасно загострюючи проблему, науковці акцентують увагу на тому, що «тіньова економіка є базисом складно організованої багаторівневої системи, до якої належить і вся тіньова інфраструктура, що забезпечує її функціонування (законодавча, судова, політична, ідеологічна, культурна, етична, система цінностей і поведінкових норм), що активно впливає на стан тінізаційних процесів» [1, с. 27].

Проблемам економічної безпеки та її забезпечення приділяють увагу науковці: І. Бінько, З. Варналій, З. Гбур, М. Гетьманчук, Т. Гордієнко, М. Денисенко, З. Живко, М. Єрмошенко, В. Мунтіян, Г. Пастернак-Таранущенко, О. Резнік, В. Третяк, В. Шлемко та ін. Дослідження тіньового ринку знаходиться в полі зору науковців: І. Демків, К. Матвійчук, Є. Невмержицький, Т. Тищук, О. Шарікова, І. Шевчук та ін. Певні аспекти даної проблематики потребують додаткового вивчення та доопрацювання, зокрема щодо визначення економічної безпеки та її зв'язок з протидією тіньовому ринку. Зокрема, протидії тіньовому ринку спирту та алкогольної продукції фрагментарно приділяють увагу дослідники: О. Голубєва, І. Демків, Н. Коткова, Я. Паламаренко, Р. Чайківський, О. Шаманська та ін.

Метою статті є узагальнення категорії та складових економічної безпеки з позиції наукового обґрунтування протидії тіньовому ринку, як самостійної складової господарських злочинів, та визначення шляхів протидії тіньовому ринку спирту і алкоголю за напрями актуалізації боротьби з тіньовою політикою, корупцією та господарськими злочинами.

Викладення основних результатів дослідження. Проблема економічної безпеки та її зв'язок з протидією тіньовому ринку, а саме злочинністю у сфері економічних відносин в умовах подолання кризових явищ в економіці, боротьби за незалежність у гібридній війні, нав'язаної Російською Федерацією, сьогодні набуває підвищеної гостроти та потреби у поглибленому науковому дослідженні, зокрема в спиртовій промисловості.

З загальних позицій до найважливіших елементів національної безпеки відносять економічну безпеку України, завданням якої стало забезпечення пропорційного та безперервного економічного зростання, приборкання інфляції та безробіття, формування ефективної структури економіки, скорочення дефіциту бюджету та державного боргу та ін. Належний рівень економічної безпеки досягається здійсненням єдиної державної політики, підкріпленої системою скоординованих заходів, адекватних внутрішнім та зовнішнім загрозам. Без такої політики неможливо домогтися виходу з кризи, примусити

працювати механізм управління економічною ситуацією, створити ефективні механізми соціального захисту населення. Тому, до основних принципів забезпечення економічної безпеки України відносять: дотримання законності на всіх етапах забезпечення економічної безпеки; баланс економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави та їх взаємної відповідальності; своєчасність і адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів; надання пріоритету мирним заходам у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру; інтеграцію національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою [3].

Слід зазначити, що в економічній науці не сформована єдина думка щодо визначення категорії економічної безпеки. В історичному зрізі в українській науковій літературі поняття «економічна безпека» вперше вжито в 1994 р. Г. А. Пастернак-Таранущенко. На його думку, *економічна безпека* – складова національної безпеки. Це наймолодша з наук про безпеку держави, яка зародилась на підґрунті необхідності забезпечення державності за рахунок використання відповідних заходів та засобів, що покликані надати стабільність стану держави попри економічний тиск, який здійснюється ззовні або зсередени [4, с. 23].

Здійснюючи порівняльний аналіз визначень сутності економічної безпеки, Резнік О.М прийшов до висновку, що *«економічна безпека держави – це основна складова національної безпеки, яка сприяє захищеності національно-державних інтересів у сфері економіки, основним критерієм якої є здатність економіки країни стримувати внутрішні та зовнішні загрози»* [2, с. 233]. Але перелічені Резнік О.М автори не визначають складові економічної безпеки. Розвиваючи складові, науковці Третяк В. В. та Гордієнко Т. М. до основних визначень категорії «економічна безпека» віднесли: стан економіки та економічного механізму; комплекс заходів із забезпечення розвитку економіки; стан захищеності економічних та життєвих інтересів; стан виробничої підсистеми; складова національної безпеки; стабільність та якість життєдіяльності суспільства; стан державної влади країни; незалежність країни

та економічної політики, що свідчить про її складність, багатогранність та різноплановість [5, с. 7]. Науковець Гбур З. [6, с. 252-253] до економічної безпеки України включає такі її складові: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньо-економічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки, які враховані фахівцями Міністерства економічного розвитку і торгівлі України і затверджені у відповідному наказі «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» № 1277 від 29.10.2013 р.

Як бачимо, до основних визначень категорії та складових економічної безпеки не відносять протидію тіньовий економіці або протидію тіньовому ринку, хоча на наш погляд – це особлива складова економічної безпеки, яку потрібно виділити у самостійну категорію. Це, на наш погляд, пояснюється тим, що немає єдиного підходу не тільки до категоріального апарату (іллегальна, невидима, нелегальна, кольорова – на кшталт сіра, чорна тощо, андеграунда, прихована тощо) [1, с. 10], а також до трактування змісту тіньової економіки, що призводить до деструктивності поглядів на це явище, методів оцінювання його обсягів і масштабів та шляхів протидії. Зупинимось на окремих категоріях цього феномену сучасної економіки.

Тіньова економіка (англ. *Black economy, Ghosteconomy, Shadoweconomy*) – є господарською діяльністю, яка розвивається поза державним обліком та контролем. Протидія тіньовому ринку спирається на актуалізацію напрямів поширення і прояву тіньової економіки в Україні, до якої віднесено *тіньова політика, корупція та злочини у сфері економіки*.

Тіньова політика являє собою сукупність заходів щодо лобіювання (від англійського lobby - кулуари) корисливих інтересів нової кланово-олігархічної еліти тіньового бізнесу у сфері управління державою.

Корупція (від латинського corruptio – підкуп) означає зловживання державною владою для власної вигоди. Масштаби й наслідки корупції в Україні є фактором, який дестабілізує суспільне життя, ставить під загрозу конституційний лад.

Злочини у сфері економічної діяльності - це з правової точки зору умисні суспільно небезпечні діяння (дії або бездіяльність), що посягають на економічну безпеку держави, на встановлений законом порядок виробництва, розподілу, обміну, споживання матеріальних благ і послуг і заподіюють шкоду або створюють загрозу заподіяння шкоди матеріальним інтересам особистості, суспільства, держави.

Ознакою сучасності стало зростання у сфері економічної діяльності економічної злочинності. До цього складу більшість науковців відносить загальні господарські злочини, що знайшло відтворення у Кримінальному кодексі України, а саме в Розділі VII КК України в редакції від 02.08.2018 р. за назвою «Злочини у сфері господарської діяльності» (Закон України від 05.04.2001 № 2341-III).

Господарські злочини, з правової позиції – це суспільно небезпечні посягання, які заподіюють значну шкоду системі господарства України, або суспільно небезпечні, протиправні, винні діяння, які завдають шкоди схваленим і охоронюваним державою суспільним відносинам у сфері економіки. Але при цьому в КК України не виділяється у складових господарських злочинів тіньовий ринок, який за економічним змістом, на нашу думку, є самостійною складовою злочинів у сфері економічної діяльності, що створює загрозу матеріальним інтересам особистості, суспільства, держави і впливає на стан економічної безпеки країни.

За своєю економічною природою, підприємці-тіньовики прагнуть мінімізувати ризик, пов'язаний з протизаконною діяльністю та можливістю бути притягненими до відповідальності, що може призвести до конфіскації майна чи переходу частки ринку до рук інших тіньовиків. У тіньовому бізнесі багато угод укладаються на основі усних домовленостей, органам державної влади важко визначити обсяг тіньового бізнесу та правильно обрати засоби впливу на його учасників. Для держави неорганізований тіньовий бізнес є суттєвою перешкодою для визначення його обсягів та засобів боротьби з цим явищем. Головним критерієм злочинності вважається порушення норм і правил.

Саме в сфері тіньового ринку має місце виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту, а також збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного податку, голографічних захисних елементів, підробленої національної валюти України. Ключовими передумовами високого рівня тінізації національної економіки залишаються неефективний інституціональний базис регулювання підприємництва та незадовільні умови здійснення підприємницької діяльності. Ось чому сфера тіньового ринку є самостійною складовою злочинів, яка відноситься до господарських злочинів у сфері економічної діяльності та повинна знайти відтворення в окремих статтях КК України.

Про це свідчить статистика. Нині, за вітчизняними та іноземними підрахунками, обсяг тіньової економіки складає в Україні від 40 до 60 відсотків ВВП, що є критичним, який у своїй динаміці не зменшується. Станом на 2017 рік становить 46% від ВВП або 1,1 трлн грн. [7]

Обсяг тіньового сектора економіки України становить як мінімум 350 млрд грн. на рік. Цей обсяг, за оцінками фіскальних органів, розподіляється наступним чином: 170 млрд грн. становить зарплата в «конвертах», 100 млрд доходи власників активів – виведення безготівкових коштів у готівкову форму або на інвалютні рахунки в іноземних банках, 35 млрд – неофіційні платежі, 45 млрд грн. – основні кошти, матеріальні ресурси і послуги тіньового сектора. Варто лише згадати, що згідно з останніми опублікованими офіційними урядовими даними частка тіньового сектора в 2010 році становила близько 38 % офіційного ВВП, збільшившись після настання кризи більш ніж на десять відсоткових пунктів. Останні ж оцінки Світового банку були ще менш оптимістичними: за підрахунками його експертів, частка неформальної економіки в Україні становила близько 50 %. [8]

Слід відмітити, що феномен тіньової економіки це не тільки чисто українське явище. Воно притаманне і розвинутим країнам. Результати дослідження її величини в 110 країнах світу нещодавно представив

австрійський економіст Фрідріх Шнайдер. Найбільшу тіньову сферу мають африканські країни: у середньому 42 % ВВП. Неподалік від Африки відійшла Південна Америка із середньою величиною сірої сфери – 41 % ВВП, а у Болівії – 67 %, Панамі – 64 і Перу – 59 %. В Азії менше фірм ховається від податків: у середньому – 26 % ВВП. До числа лідерів тут входять: Таїланд – 52 %, Шрі-Ланка – 44 і Філіппіни – 43 %. А найменшу сіру сферу, за дослідженнями Ф. Шнайдера, мають Китай і Сінгапур (13 %), а також Японія (11 %) [9].

Зазначимо, що до сфери тіньового ринку віднесено виробництво спиртової промисловості України. Сьогодні тіньовий ринок реалізації спиртової та лікеро-горілчаної продукції наносить великі збитки державі. Так, за оцінками експертів, до цього часу в тіньовому обігу перебуває 25-30% ринку алкоголю. Більш як третина алкогольних напоїв не відповідають вимогам щодо якості та безпеки цієї продукції, внаслідок чого щороку 10 тис. чол. помирають і 30 тис. чол. втрачають здоров'я. Тільки в ході оперативно-профілактичної операції під кодовою назвою «Підробка» припинено діяльність 283 підпільних цехів, вилучено десятки мільйонів пляшок фальсифікату, скасовано 2400 ліцензій, закрито близько тисячі «точок» незаконної торгівлі алкогольними напоями, виведено «з тіні» понад 1 млрд. грн. У цьому зв'язку було запроваджено державну монополію у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних і тютюнових виробів [10].

До порушень Державною фіскальною службою (ДФС) віднесено [10]:

- незаконне виготовлення спирту на потужностях легальних спиртових заводів здійснюється з необлікованої сировини, яка закуповується у населення (пшениця, кукурудза тощо) або у цукрових заводів (меляса бурякова) за готівкові кошти. При цьому здійснюється документальне оформлення операцій щодо закупівлі сировини по значно завищених цінах у фіктивних або пов'язаних з керівниками спиртозаводів суб'єктів господарювання;

- необлікований спирт відвантажується в обхід лічильників, шляхом врізок у заводські комунікації або навмисного виведення таких лічильників з ладу, чи може бути списаним за завищеними нормами втрат під час виробництва. Також

необліковане виготовлення спирту можливе на потужностях заводів, які офіційно звітують про відсутність виробничої діяльності;

- вивезення незаконно виготовленого спирту з спиртових заводів, як правило, здійснюється у неробочий час, коли заводи офіційно не працюють та на його акцизному складі відсутні представники органу ДФС. Для транспортування незаконно виготовленого спирту можуть використовуватися транспортні засоби, що спеціально обладнані прихованими ємностями.

Після обшуків на спиртових заводах Держаного підприємства «Укрспирт» вилучено продукції на суму понад 180 млн гривень. Всього в ході даної операції вже вилучено такої продукції на суму понад 540 мільйонів гривень. На спиртзаводах, що не входять до складу ДП «Укрспирт», було виявлено та вилучено 1416 тонн спиртовмісної продукції.

Слід констатувати, справедливо зазначає Демків І. О., що негативні тенденції в одній з найприбутковіших галузей економіки сформувалися через такі причини [11]: розвиток суперечливих процесів реорганізації та реструктуризації галузі і окремих підприємств; реалізація механізмів монополізації галузі, що суперечить декларованим державою процесам розвитку конкурентного середовища; принципове обмеження можливостей ринкової активності підприємств, які в результаті «хвилі централізації» та безпосереднього їх підпорядкування ДП «Укрспирт» отримали статус «місць провадження діяльності»; тривале (упродовж кількох років) затягування й обмеження, а в окремих випадках – і «консервування» процедур банкрутства низки підприємств, що призвело до нищення значної частки виробничого потенціалу, втрати господарських зв'язків і ринкових можливостей; обмежене фінансування державою процесів вертикальної інтеграції та диверсифікації; відсутність ефективних механізмів узгодження інтересів спиртових і горілчаних заводів (актуальною залишається традиційна вже проблема: чому виробництво горілчаних виробів не вигідне державним спиртовим заводам і чому в приватній власності воно є високоефективним?); втрата потенціалу

інвестиційної привабливості через перебування всіх підприємств спиртової галузі в державній власності.

Узагальнюючи, можна зазначити, що тіньвий ринок спирту і алкоголю, як складова господарських злочинів в сфері економічної безпеки, – це суспільно небезпечні, протиправні, винні діяння на ринку спирту і алкоголю, які завдають шкоди схваленим і охоронюваним державою суспільним відносинам у формі організованої та економічної злочинності, суб'єкти яких «співпрацюють» з органами державного управління і контролю у привласненні надвисокого «сукупного тіньового доходу».

На наш погляд, шляхом протидії тіньовому ринку спирту та лікєро-горілчаної продукції повина стати науково обґрунтована детінізація економіки спиртової промисловості України, яка спрямована як метод дослідження на актуалізацію напрямів з тіньової політикою, корупцією та господарськими злочинами.

Детінізація економіки, на думку науковців З. С. Варналій та З. Б. Живко, – це цілісна система дій, спрямована передусім на подолання та викорінення причин та передумов тіньових явищ та процесів [12]. Стратегічною метою детінізації економіки має стати істотне зниження рівня тінізації шляхом створення сприятливих умов для залучення тіньових капіталів у легальну економіку та примноження національного багатства.

Враховуючи загальні наукові підходи, з наших позицій, детінізація економіки спиртової промисловості України повинна відтворювати шляхи протидії тіньовому ринку спирту та лікєро-горілчаної продукції, до яких можливо віднести:

- запровадження механізму поступового зниження надвисокого рівня централізації управління спиртової промисловості України, шляхом акціонування підприємств ДП «Укрспирт», що сприятиме підвищенню рівня економічної свободи підприємств, конкурентоспроможності їх продукції, інвестиційної привабливості та підвищення ефективності використання державного майна, зміцненню державного контролю з позиції

антимонопольних заходів, змагальності при здійсненні корпоратизації за участю виробничих колективів самих підприємств, перехід до ринкової самостійності та відповідальності підприємств, закріплення кадрів та впровадження ефективного маркетингу та менеджменту. Така державна політика детінізації сприятиме відійти від спонтанної неефективної та корупційної приватизації державного майна у спиртовій галузі до регульованою державою корпоратизації державної власності, що створює умови для продажу не збиткових для знищення (штучно збанкрутілих) підприємств, а викупу привабливих акцій за бізнес-програмою під контролем Фонду державного майна України;

- у короткий термін впровадити державну інноваційну політику формування інноваційного середовища, шляхом створення техніко-технологічного парку, як провідника технічно-технологічної та наукової політики розвитку спиртової промисловості щодо виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції. Формування інноваційного середовища на базі спеціалізованої технологічної структури дозволить створити незалежну бізнесову структуру, яка буде спрямована на спільну діяльність за рівних умов кожного учасника віддачою залученого ними майна та інтелектуальних зусиль. З урахуванням нових потреб ринку, здійснювати проведення поетапної реструктуризації неефективних підприємств, використання незадіяних потужностей та суттєвого розширення асортименту продукції в спиртові промисловості, що сприятиме здійсненню реальної трансформації галузі з моно- в мультипродуктову за рахунок перепрофілювання надлишкових потужностей спиртових заводів на виробництво біопалива, продукції технологічного призначення, організацію виробництва біогазу та кормопродуктів із використанням відходів спиртового виробництва як вторинних сировинних ресурсів та подальшої спеціалізації діяльності спиртових заводів за новими напрямками виробництва;

- посилення державного та прямого громадського контролю за якістю продукції спиртової промисловості, боротьби з тіньовим оборотом харчового спирту та нелегальної алкогольної продукції шляхом введення електронних акцизних марок, проведення аудиту та спецоперацій з протидії тіньовому ринку спирту і алкоголю.

Наведені шляхи детінізації ринку спирту і алкоголю не є вичерпаними, але вони охоплюють з одного боку заходи нагальної потреби протидії тіньовому ринку, який склався сьогодні, а з іншого – потребу активізації наукових досліджень на цьому напрямку.

Висновки і перспективи подальших наукових досліджень. За результатами наукового обґрунтування протидії тіньовому ринку спирту і алкоголю, як самостійної складової господарських злочинів, підсумуємо:

1. До основних визначень категорії «економічна безпека» та її складових слід віднести протидію тіньовій економіці або протидію тіньовому ринку, які є самостійною складовою господарських злочинів у сфері економічної діяльності та знайти відтворення в окремих статтях КК України, враховуючи суттєві загрози матеріальним інтересам особистості, суспільства, держави, що також впливає на стан економічної безпеки країни.

2. В Україні процес формування тіньової економіки має свої особливості, які зумовлені несприятливим інституційним середовищем ведення бізнесу, низьким рівнем індексу економічної свободи та зростанням тінізації в підприємницькій діяльності, неефективності функціонування судової та правоохоронної системи, високим рівнем злочинності тощо.

3. Тіньвий ринок спирту і алкоголю, як складова господарських злочинів в сфері економічної безпеки, – це суспільно небезпечні, протиправні, винні діяння на ринку спирту і алкоголю, які завдають шкоди схваленим і охоронюваним державою суспільним відносинам у формі організованої та економічної злочинності, суб'єкти яких «співпрацюють» з органами державного управління і контролю у привласненні надвисокого «сукупного тіньового доходу».

4. Протидії тіньовому ринку спирту та лікєро-горілочаної продукції повина стати науково обґрунтована детінізація економіки спиртової промисловості України, яка спрямована як метод дослідження на актуалізацію напрямів боротьби з тіньовою політикою, корупцією та господарськими злочинами.

Література.

1. Тіньова економіка в Україні: стан, тенденції, шляхи подолання: аналіт. огляд / упоряд.: С.С. Чернявський, В. А. Некрасов, А.В. Титко та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 152 с.

2. Резнік О.М. Порівняльний аналіз сутності економічної безпеки України та країн Європейського Союзу. Форум права. 2015. № 4. С. 232-236. UNR: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...

3. Економічна безпека: навчальний посібник / за ред. З.С. Варналія. Київ. Знання, 2009. 647 с.

4. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: монографія. Київ: Київський економічний інститут менеджменту, 2003. 320 с

5. Третяк В. В., Гордієнко Т. М. Економічна безпека: сутність та умови формування. Економічна наука. Економіка та держава. № 1/2010. UNR: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2010/3.pdf.

6. Гбур З. Складові економічної безпеки та їх вплив на економічну безпеку України в умовах євроінтеграції. Ефективність державного управління, 2017. Вип. 3 (52). ч. 2. С.251-257. UNR: www.lvivacademy.com/vidavnitstvo/1/edu/52/fail/28.pdf.

7. Шевчук І. В. Тіньова економіка як загроза безпеці України в економічній сфері. Державне управління: удосконалення та розвиток. № 12, 2016. UNR: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=1176>.

8. Матвійчук К.А. Недосконалість податкової системи як фактор тінізації економіки України. URL: [http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/4251/1/ekon_pidpnyem_29_12_\(258-265\).pdf](http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/4251/1/ekon_pidpnyem_29_12_(258-265).pdf).

9. Тіньова економіка – основне підґрунтя економічної злочинності в Україні / Невмержицький Є.В. UNR: <http://radnuk.info/pidrychnuku/kruminologiuua/458-nevmersh/7566-3----.html>.

10. Результати обшуків на спиртових заводах ДП «Укрспирт». 25.07.2017 - Прес-служба Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentri/novini/304444.html>.

11. Демків І. О. Тенденції розвитку спиртової галузі України: можливості і межі гнучкості суб'єктів господарювання. Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопільський національний економічний університет; редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2014. Том 17. № 2. С. 18-23. UNR: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2014_17%282%29__5

12. Варналій З. С., Живко З. Б. Детінізація економіки як чинник розвитку підприємництва. Стратегічні пріоритети, 2013. № 4. С. 29-37. UNR: http://nbuv.gov.ua/UJRN/spa_2013_4_6.

Відомості про автора статті

Бутнік-Сіверський Олександр Борисович; доктор економічних наук, професор, академік Академії технологічних наук України, академік Української академії наук; Інститут післядипломної освіти Національного університету харчових технологій; завідувач кафедри економіки, обліку та фінансів; 0380672351987; busiv@ukr.net.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2492-231X>

Дата надходження статті до редакції

